

Eberhard Schmidt, *Beiträge zur Geschichte des preussischen Rechtsstaates*, Berlin 1980 (Schriften zur Verfassungsgeschichte, Band 32), ss. 450.

Eberhard Schmidt († 1977) określił w znacznej mierze obraz nauki prawa karnego i historii prawa karnego w Niemczech okresu po pierwszej wojnie światowej. Jako historyk prawa zasłużył się najlepszym do chwili obecnej związłym podręcznikiem historii prawa niemieckiego (*Einführung in die Geschichte der deutschen Strafrechtspflege*, wyd. 3, 1965). Zarówno w okresie międzywojennym, jak i powojennym na marginesie swych studiów z zakresu obowiązującego prawa i procesu karnego publikował także rozprawy historycznoprawne, głównie w zakresie historii prawa i procesu karnego pruskiego, któremu też poświęcił swoją habilitację. Drobne, ale bardzo cenne artykuły Schmidta były rozproszone po różnych, często bardzo trudno dostępnych czasopismach niemieckich i stąd szczególnie pożyteczna inicjatywa jego uczniów, którzy zebrali w jednym tomie 12 większych i mniejszych rozpraw Schmidta, wśród których wymienimy szczególnie do dziś ważkie: *Staat und Recht in Theorie und Praxis Friedrichs des Grossen*, *Rechtssprüche und Machtssprüche der preussischen Könige des 18. Jahrhunderts*, *Die Justizpolitik Friedrichs des Grossen*, *Die Kriminalpolitik Preussens unter Friedrich Wilhelm I. und Friedrich II.* Większość zainteresowań Schmidta dotyczyła okresu reformy prawa karnego doby Fryderyka Wielkiego. Miał on skłonność do przeceniania znaczenia tych reform, do nadzbyt pełnego emfazy podkreślania sukcesów państwa pruskiego we wczesnej fazie budowy państwa praworządnego. Zbiór Schmidta mimo postępu badań zachowuje jednak generalnie swoją wartość i opiera się na długoletnich szczegółowych źródłowych studiach autora.

ST.S.

Gábor Máthé, *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867 - 1875*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1982, ss. 239+1 nlb.

Przekształcenie neoabsolutystycznej Austrii w dualistyczną monarchię austriacko-węgierską zbiegło się w czasie z koniecznością przeprowadzenia niektórych reform prawnoustrojowych w Zaliławii, a zwłaszcza reformy organizacji sądownictwa węgierskiego. Trzeba było przystosować ją do nowych warunków panujących w państwie kapitalistycznym, oprzeć ją na liberalnych zasadach, wyeksponować w niej zasadę równości wszystkich obywateli wobec prawa oraz oddzielić sądownictwo od administracji. W tym więc celu zainicjowano dalekosiężną reformę ustroju sądów, która przypadła na pierwsze dziesięciolecie dualizmu, a w szczególności na lata 1867 - 1875.

W dotychczasowej węgierskiej literaturze naukowej poświęconej zagadnieniom prawnoustrojowym Węgier po ugodzie 1867 r. brak było monograficznego opracowania dziejów wspomnianej reformy burżuazyjnej. Nie mogły go zaś zastąpić większe lub mniejsze wzmianki w dziełach ogólnych, poruszających problematykę okresu dualizmu w aspekcie historii politycznej, gospodarczej czy historii prawa. Jest więc niewątpliwą zasługą prof. Gábora Máthé z Budapesztu, że jako pierwszy zainteresował się tematem, który pomijany był przez wcześniejszych badaczy. Aby sprostać swojemu trudnemu zadaniu, przebadął on skrupulatnie zachowany w większości (choć nie w komplecie) bogaty zestaw materia-

łów archiwalnych w postaci dokumentów obu izb parlamentu, akt rady ministrów, ministerstwa sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, a także wyższych sądów i władz prokuratorskich. Sięgnął też oczywiście do ówczesnej literatury prawniczej, w której znajdowały oddźwięk prowadzone prace legislacyjne.

Monografia obejmuje trzy części, podzielone z kolei na rozdziały, których jest w sumie piętnaście. W części pierwszej omówił Autor koncepcję reformy („Az igazságügyi reformkonceptió”, s. 17 - 62), a dwa kolejne etapy jej realizacji przedstawił w części drugiej („A bírósági szervezet átalakítása”, s. 63 - 160) i trzeciej („A provizórium és a reorganizációs program”, s. 161 - 196). Ponadto w obszernym aneksie zamieścił 13 dokumentów, ilustrujących rozmieszczenie, skład osobowy i działalność sądów powstałych w latach reformy (s. 197 - 236).

Książka wydana została starannie i w estetycznej formie. Brak w niej jednakże przydatnych dla czytelnika wykazów zużytkowanych źródeł i literatury oraz streszczeń obcojęzycznych. Zamyka ją zaś sam tylko spis treści w językach niemieckim i rosyjskim.

L.P.

Hans Georg Knothe, *Die Geschäftsfähigkeit der Minderjährigen in geschichtlicher Entwicklung* (Europäische Hochschulschriften, Reihe 2: Rechtswissenschaft, Bd. 325), Frankfurt a.M.—Bern 1983, ss. LXXXIII, 479.

Monografia H. G. Knothe jest jego dysertacją, obronioną w 1980 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Kolonii. Wzbudza ona od razu zainteresowanie przede wszystkim swoim zasięgiem czasowym. Pod ogólnym określeniem tytułowym „w historycznym rozwoju” ujął bowiem Autor czasy od prawa rzymskiego po współczesne prawo niemieckie (łącznie z prawem cywilnym NRD).

Przedmiotem pracy jest zdolność do czynności prawnych osób małoletnich, rozumianych szeroko jako każda niepełnoletnia jeszcze osoba niezależnie od innych możliwych podziałów wiekowych w tym obrębie. Z drugiej strony, ogranicza się Autor do problematyki zawierania przez małoletnich czynności prawnych z pominięciem innych zagadnień, łączących się z sytuacją prawną takich osób (np. zdolność prawna czy odpowiedzialność za delikty). Przy tak określonym przedmiocie badań podzielił H. Knothe swą pracę na dwie części, z których pierwsza (s. 7 - 355) jest ogólna i zawiera analizę norm prawnych odnoszących się w historycznym rozwoju do pojęcia osób małoletnich oraz zakresu ich zdolności do czynności prawnych. Mieszczą się tu też zagadnienia opieki (ewentualnie kurateli) nad małoletnimi. Część druga (s. 356 - 453) poświęcona jest zdolności małoletnich do zawierania czynności prawnych określonego rodzaju. W zakresie prawa rzeczowego i zobowiązań omawia tu autor nabycie posiadania, wykonanie zobowiązań oraz zdolność do zawierania przez małoletnich umów o pracę lub usługi. Z prawa rodzinnego i spadkowego wybrał on natomiast kwestie zawarcia małżeństwa, sporządzenia testamentu oraz przyjęcia lub odrzucenia spadku.

Zagadnienia merytoryczne są ułożone w poszczególnych częściach w porządku chronologicznym, nad którym warto się zatrzymać. Ukazuje on trud i odwagę Autora, przekopującego się przez wielowiekowy materiał źródłowy. Rozdział I (s. 7 - 100) poświęcony jest prawu rzymskiemu, głównie okresu klasycznego i justyniańskiego. Omawia tu H. Knothe wszystkie znane prawu rzymskiemu kategorie wiekowe, wpływające na zakres zdolności do czynności prawnych. Rozdział II (s. 101 - 158) zatytułowany jest: „Die Rechtsentwicklung in Deutschland von